

Tabu: Tennene

Psykologene og samfunnet må utforske omfanget og konsekvensene av dårlig tannhelse, mener psykologspesialister som jobber med tilrettelagte tannhelsetilbud.

TEKST

Øystein Helmikstøl

PUBLISERT 5. juli 2018

Det er mennesker som ikke klarer nærhet til andre, eller som ikke deltar på foreldremøter på grunn av skammen over egen munnhelse. Det er mennesker som ikke klemmer barna sine på grunn av smerter i munnen, eller som heller trekker egne tenner enn å oppsøke tannbehandling. Det er mennesker som kun jobber natt for å slippe å vise frem tennene sine i dagslys.

Det forteller psykologspesialist Lena Myran. Hun er ansatt ved Tannhelsetjenestens kompetansesenter Midt-Norge, der hun er teamleder for tilrettelagt tannhelsetilbud (TOO) for mennesker som er utsatt for tortur, overgrep og vold i nære relasjoner eller har odontofobi. Tverrfaglige behandlerteam med tannlege og psykolog ble opprettet i etterkant av en rapport fra Helsedirektoratet i 2010 om tilrettelagte tannhelsetilbud. Nå finnes tverrfaglige team i alle fylker.

OVERGREPSUTSATTE

Rundt 20 psykologer jobber nå med dette.

En annen av disse er Therese Varvin Fredriksen.

– På tannklinikken møter jeg gjerne pasienter som har unngått tannbehandling i flere tiår på grunn av tannbehandlingsangst. Jeg møter både «Jørgen Hattemaker» og «Kong Salomo», forteller Fredriksen, som også er med i et forskningsprosjekt om tannbehandling og overgrepsofsatte. Resten av tiden bruker hun på undervisning og fagutvikling regionalt og nasjonalt.

Mennesker med overgrepserfaringer er ofte mest redd for sine egne reaksjoner i møte med en triggende situasjon, som tannbehandlingssituasjonen, forteller psykolog Åshild Nupen ved Tannhelsetjenestenes kompetansesenter Øst.

I region Øst jobber de mye med det Nupen kaller å *traumesensitivisere eksponeringsbehandling*.

– Vi møter mange mennesker med komplekse traumer og dissosiasjonsproblematikk. Sammen øver vi på at de skal kunne legge merke til og tåle sine egne reaksjoner på tannbehandlingsrommet, forklarer Nupen.

FØRST UTE Tannhelsesekretær Sissel Hjelman Aasan, pedodontist Runa Das og psykolog og prosjektleder Ingrid Elevine Berg Johnsen er landets første tverrfaglige team som jobber med å hjelpe barn som har angst for tannbehandling. Foto: Line Cathrine Nymo

- BØR INN I PAKKEFORLØPENE

Psykologspesialist Lena Myran har klinisk ansvar for utredning og diagnostisering av pasienter henvist til TOO, i tillegg til tverrfaglig angstbehandling av pasienter som tilfredsstiller kriteriene for inklusjon i prosjektet. Hun har samtidig et overordnet ansvar i Midt-Norge for psykologfaglig utvikling og opplæring av tannhelsepersonell, både i klinisk og teoretisk psykologi til tannhelsetjenesten.

– Det er mye smerte, skam og liv på vent på grunn av dårlig tannhelse. Det er et tabubelagt og lite tematisert folkehelseproblem, skriver Myran i en e-post til

Psykologtidsskriftet. Hun mener psykologene og samfunnet har en jobb å gjøre med å utforske omfanget og konsekvensene av dårlig tannhelse.

– Pasienter med store tannbehandlingsbehov må frem i den kollektive terapeutiske bevisstheten, sier Myran og får støtte fra psykologspesialist Jostein Lein. Han jobber i TOO-team i Nordre Trøndelag i 20 prosent stilling. Til daglig jobber han i psykisk helsevern.

– Psykologen må spørre om pasienten har vansker med å gå til tannlegen. Dette bør bli en del av det nasjonale pakkeforløpet, som en del av standard vurdering, mener Lein, som også oppfordrer psykologer i psykisk helsevern og i kommunene til å henvise til TOO-team.

INTERVENSJONENE FUNGERER

Jostein Lein er selv med på en samtale for å vurdere om pasienten skal ha TOO-behandling. Han er også med på psykoedukasjon om angst og traumereaksjoner. Behandlingen er eksponeringsterapi og varer i omtrent 5–10 timer.

– Det varierer i hvor stor grad psykologen er med på eksponeringsterapi. Selv er jeg med i de tilfellene der pasienten har sterke emosjoner.

Tannlege og professor Tiril Willumsen har skrevet doktorgrad om intervensjonene i TOO-behandling, legger Lein til.

– Det er forsket på dette. Intervensjonene fungerer. Men det er en svakhet at vi ikke vet så mye om hvem pasientene er. Dette har Helsedirektoratet lovet å finne mer ut av, i tillegg til blant annet å evaluere effekt av behandlingen, sier Lein.

65 MILLIONER

Seniorrådgiver og tannlege Ragnhild Elin Nordengen i Helsedirektoratet opplyser at budsjettet for tilskuddsordningen Tannhelsetilbud til tortur- og overgrepsofsatte og personer med odontofobi (TOO) er på 65 millioner kroner i år. Helsedirektoratet har foreslått overfor Helse- og omsorgsdepartementet å øke beløpet neste år.

– Det er ventelister for TOO-behandling. Det er behov for mer penger slik at tilbudet som er etablert i alle fylker, kan bygges ut så raskt som mulig, sier Nordengen, som understreker at TOO-prosjektet er en suksess.

Hun opplyser at hittil har 3 300 personer fullført behandling, og at bare 5–6 prosent av dem som henvises, vurderes til ikke å være kvalifisert for tilbudet.

– Tilbakemeldingene til oss er at pasientene er glad for å få dette tilbudet. Ordningen med psykolog i tverrfaglig team har vært helt nødvendig for behandlingen, og psykologer bør være med i alle deler av dette, også i kunnskapsutvikling, forskning og metodeutviklingen på området, sier Nordengen.

- BANEKRYTLENDE

Også psykologspesialist Lena Myran framhever samarbeidet på tvers av profesjoner.

– Det er ganske nytt og banebrytende innenfor psykologisk og odontologisk virksomhet. Innenfor de fleste disipliner der man jobber med mennesker, er det nyttig med økt psykologisk kompetanse for å styrke relasjonsforståelse, traumesensitivitet og kommunikasjonsferdigheter. Psykologisk kunnskap er virkemiddelet som gjør at helsearbeideren forstår reaksjonene til «den vanskelige pasienten», at de klarer å kommunisere dette til pasienten slik at man kan tilby tilpasset behandling. Dette gjør begge parter tryggere i relasjonen. Psykologisk kunnskap er det som gjør at helsearbeideren omtaler krevende pasienter som redde eller traumatiserte, og ikke lenger som «vanskelige».

POLITIKK

TOO er for voksne, tilsvarende behandlingstilbud finnes foreløpig ikke for barn. Psykolog Ingrid Berg Johnsen er initiativtaker til og leder for fagutviklings- og forskningsprosjektet Trygge barn i tannbehandling (TBIT), i samarbeid med blant annet Karolinska Institutet i Stockholm og NTNU. Samtidig jobber hun i landets eneste team som er spesifikt rettet mot barn og unge.

– Det er underlig at det ikke finnes et tilsvarende tilbud om tilrettelagt tannbehandling for barn, slik som TOO er for voksne, sier Johnsen til Psykologtidsskriftet.

Hun mener det må bli en politisk satsing på tiltak tidlig, for å forebygge tannbehandlingsangst og forhindre at mennesker havner i TOO-behandling senere.

– Tannhelsetjenesten er også i en unik posisjon til å oppdage barn som er utsatt for mishandling eller andre typer alvorlig omsorgssvikt, og et flerfaglig samarbeid vil gjøre tjenesten enda bedre rustet til å se og ivareta de aller mest sårbare barna. Jeg tror psykologer har mye å bidra med i tannhelsetjenesten, både med tanke på forebygging, angstbehandling og folkehelsearbeid. Men jeg vet ikke hvor lett det er å rekruttere psykologer hit. Selv kan jeg varmt anbefale det.

PSYKOLOGER Psykologspesialistene Åshild Nupen, Jostein Lein, Lena Myran og Therese Varvin Fredriksen jobber i tverrfaglige team for tilrettelagt tannhelsetilbud. Foto: Terje Skåre/Henrik Sahlin Pettersen/Geir Arne Fredriksen

- TOO er et tilrettelagt tannhelsetilbud til tortur- og overgrepsofsatte voksne og voksne personer med odontofobi.
- Tverrfaglige behandlerteam i den offentlige tannhelsetjenesten finnes nå i alle fylker. Teamene består av psykolog, tannlege og annet tannhelsepersonell.
- Samarbeidspartnere er regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), sentre mot incest, DPS, psykologer, fastleger og annet helsepersonell, og universiteter og andre relevante fagmiljøer.
- Trygge barn i tannbehandling (TBIT) er tverrfaglig behandling og forebygging av tannbehandlingsangst hos barn og ungdom.
- TBIT-prosjektet er et nyoppstartet fagutviklingsprosjekt ved Tannhelsetjenestens kompetansesenter Midt-Norge. Prosjektet er det første i sitt slag i landet.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 56, nummer 7, 2018, side 566-569

TEKST

Øystein Helmikstøl, Tidsskrift for Norsk psykologforening